

u.remisssvar@regeringskansliet.se

Robin.moberg@regeringskansliet.se

Yttrande avseende ert dnr U2019/04230/UH

Luleå tekniska universitet yttrar sig härmed över SOU 2019:50, Fusk vid antagning vid högskoleutbildning – vad händer sen?

Sammanfattning

Luleå tekniska universitet *tillstyrker* utredningens förslag i de delar som avser tidsgräns för återkallelse av antagning, regler för överklagande, verkställighet av beslut om återkallelse av antagning samt möjligheten att få examensbevis.

Luleå tekniska universitet *avstyrker* förslaget om att i högskoleförordningen införa bestämmelser om att betyg ska kvarstå även om lärosätet beslutar att återkalla antagningen till en utbildning på grundnivå eller avancerad nivå till följd av att sökanden lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter.

Universitetet anser att det inte finns tillräckliga skäl för att införa en bestämmelse om att betyg ska stå kvar utan det bör överlämnas åt domstolarnas rättstillämpning att avgöra om det är möjligt att i det enskilda fallet återkalla betyg. Närmare redogörelse för universitetets inställning följer nedan.

5.1 Omständigheter som kan tala för att betygsbeslut ska kunna återkallas

Luleå tekniska universitet instämmer i att återkallelse av betygsbeslut är systematiskt tillfredsställande och anser att det finns stöd för att se antagningsbeslutet och de efterföljande betygsbesluten samt eventuellt examensbeslut ska ses som en kedja av beslut, där de senare är beroende av det första i enlighet med utredningens resonemang. Vidare anser universitetet att återkallelse är såväl rättvist som en proportionerlig följd och samhällsekonomiskt motiverat.

Universitetet anser vidare att en jämförelse skulle kunna göras med bestämmelserna i utsökningsbalken. Om utmättningsbeslutet upphävs eller rättas måste även de efterföljande besluten upphävas eller rättas då de är avhängiga av utmättningsbeslutet; exempelvis beslut om försäljning, fördelningsbeslut samt beslut om utbetalning. Detta är separata och var för sig stående beslut, men inte desto mindre har besluten rättsverkningar för varandra.

Utmättningsbeslutet kan komma att rättas av Kronofogdemyndigheten ex officio om det framkommer nya omständigheter, exempelvis att gäldenären har uppgett felaktig inkomst eller undanhållit tillgångar. Förvisso avser dessa bestämmelser ett trepartsförhållande med intresseavvägning även avseende borgenären.

Vidare anser universitetet att det rimligtvis bör vägas in i bedömningen om eventuell återkallelse av betygsbeslut *hur* fusk har gått till. Vid utredningen om fusk vid högskoleprovet (U 2018:07) och det efterföljande delbetänkandet Kontroller vid högskoleprovet – ett lagförslag om åtgärder vid fusk (SOU 2019:37) var bakgrunden de senare årens förekomst av organiserat fusk med hjälp av elektronisk kommunikation. Detta har skett genom att provdeltagare som betalat fuskliga fått utrustning som kunnat döljas dvs. osynliga hörsnäckor i vilka provdeltagare under pågående provtillfälle fått korrekta svar upplästa för sig. Norrköpings tingsrätt har den 8 april 2020 i mål nr 2042-19 dömt tre av huvudmännen i ”fuskligan” HP-Hjälpen till fleråriga fängelsestraff. Det har i målet varit fråga om provskrivare som har tagit kontakt med fuskligan och betala förhållandevis stora summor (30 000 – 100 000 kronor) beroende på önskat resultat på högskoleprovet. Det måste i dessa fall anses vara fråga om särskilt förslaget och avancerat fusk.

Mot denna bakgrund anser universitetet att det inte är rimligt att den fuskandes högskolepoäng ska kunna kvarstå. De senaste årens fuskärenden rör sig om, såvitt universitetet vet, studenter som har använt sig av fuskliga, dvs. organiserad brottslighet, för att orättmätigt kunna ta en av skattemedel finansierad utbildningsplats i anspråk. Till detta kommer även avsevärda kostnader för staten att lagföra de personer som är inblandade i verksamheten omfattande såväl ligorna som köparna.

Universitetet anser att det är viktigt att samhället tydligt tar avstånd från sådant klandervärd beteende. Det kan även diskuteras om det är fråga om ett riskbeteende från studentens sida, att det är en varningssignal för den vidare utbildningen att det skulle ligga nära till hands för studenten att sätta det i system att ta sig igenom utbildningen på ett omoraliskt sätt. Det är ett argument som kan föras vidare i yrkesutövningen och kanske framförallt lämpligheten för dessa studenter att inneha förtroendeyrken. Vidare skulle man kunna tänka sig att inte lagstifta bort möjligheten att återkalla betygsbeslut skulle kunna ha en avskräckande effekt och i förlängningen minskar antalet potentiella ”kunder” hos fuskliga och därmed en samhällsvinst även i denna del.

5.2 Omständigheter som kan tala mot att betygsbeslut återkallas

Utredningen har anfört att återkallelse är systemfrämmande och att försök har gjorts att hitta en motsvarande modell eller figur inom ett närliggande rättsområde eller i rättssystemet över huvud taget.

Universitetet anför att de jämförelseobjekt inom bland annat socialförsäkringsområdet, som utredningen har fört fram, med svårighet kan användas som jämförelse då det de facto finns

särskilda bestämmelser som möjliggör krav på återbetalning och i vissa fall straffrättsliga påföljder.

Utredningen har uppgett att fallen med felaktigt utbetalad ersättning har vissa likheter med fusk vid antagning till universitet och högskola, samtidigt som det finns en direkt koppling mellan vilseledandet och utbetalningen medan fusk vid antagningen och återkallande av efterföljande betygsbeslut inte har samma direkta koppling då betygsbeslutet är ett resultat av en faktisk prestation från den enskilde. Vidare resonerar utredningen att den kunskap som utbildningen gett, inte heller går att "betala tillbaka" genom att utplånas eller liknande.

Universitetet anser att det faktum att man inte till fullo kan återställa en felaktighet rimligtvis inte kan vara ett skäl för att införa en bestämmelse om att betyg ska kvarstå. Vid beslut om återbetalning av felaktigt utbetalda bidrag kan inte återställelse alltid ske på grund av att den återbetalningsskyldige inte har medel att återbetala med och det utbetalade beloppet kanske inte kan återfås i dess helhet.

5.2.3 Återkallelse av betyg är en oproportionerlig följd

Utredningen har jämfört återkallelse av betygsbeslut och konsekvenser av fusk under utbildningen samt avskiljande från utbildningen och kommit fram till att det i denna jämförelse är oproportionerligt att återkalla betygsbeslut.

Universitetet anser att det är svårt att göra jämförelse med försök till vilseledande vid examination då det, såvitt universitetet vet, i normala fall inte förekommer på så förslaget och organiserat sätt såsom genom fuskliga utvärderingarna utan fråga om enskilda studenter som exempelvis olovligt samarbetar eller på egen hand plagierar. Resonemanget är något svårbegripligt beträffande avskiljande, som är inte avhängigt av ett på grund av den enskildes vilseledande tidigare felaktigt beslut med rättsverkan för efterföljande beslut.

5.2.4 och 5.2.5 Återkallelse kan innebära en samhällsekonomisk förlust och en verkningslös åtgärd

Återkallelse kan innebära en samhällsekonomisk förlust i det att samhället redan hunnit "investera" i hen i form av genomförd undervisning och examination. Det kan sägas finnas ett allmänt intresse av att samhällets investering inte går förlorad genom att betygsbesluten återkallas.

Utredningen redogör även för att den kunskap som utbildningen gett inte går att "betala tillbaka" genom att utplånas eller liknande, att förvärvad kunskap kan tillgodoräknas enligt bestämmelserna i högskoleförordningen och att en återkallelse av betygsbeslut därmed skulle vara verkningslös. Universitetet anser att argumentationen i dessa delar blir något motstridig.

Vidare resonerar utredningen att återkallelse av antagning och betyg även kan innebära att en person på kort tid ställs utan inkomst och sysselsättning, fått studieskulder, blir av med sitt studentboende, studentförmåner so upphör etc.

Universitetet ifrågasätter om man överhuvudtaget ska kunna inrätta sig efter ett beslut om studiemedel, studentbostad mm. när den enskilde själv genom vilseledande har föranlett en kedja av beslut. Om man sneglar på principen om *condictio indebiti* är huvudregeln att en felaktig betalning ska gå åter. Ett undantag från denna huvudregel är om mottagaren i *god tro* mottagit betalningen och inrättat sig härefter. En student som på eget initiativ och på ett förslaget sätt, gällande framförallt fusk genom fuskligor vid högskoleprovet, fuskat sig till en utbildningsplats måste anses vara fullt medveten om den risk hen har tagit och torde inte kunna inrätta sig därefter.

5.2.7 Konsekvenserna av återkallelse är svåra att överblicka och kan bli alltför långtgående

Återkallande av betygsbeslut skulle dock kunna påverka den enskildes möjligheter att i framtiden, t.ex. på en annan utbildning som studenten antas till på ett ärligt sätt, beviljas studiemedel på nytt. I de fall den som söker studiemedel tidigare har varit inskriven vid någon läroanstalt eller utbildning ska CSN som huvudregel göra en prövning av den studerandes tidigare studieresultat för att studiemedel ska beviljas. Studiemedel får lämnas till en studerande som har bedrivit sina tidigare studier i normal takt.

Universitetet noterar att utredningen inte har redogjort för om konsekvensen torde bli densamma vid återkallelse av antagningsbeslut där studenten inte har lyckats ta några högskolepoäng vid tidpunkten för återkallelsen men har fått studiemedel. Det noteras vidare att det även vid disciplinärenden med avstängning om påföljd får konsekvenser vad gäller studiemedel eftersom CSN informeras om en avstängning och studenten inte har rätt till studiemedel under avstängningsperioden. Detta kan också ha en negativ effekt för studenten för kommande studier om studenten inte lyckas ta igen de poäng studenten har missat på grund av disciplinärendet. I normala fall så ska examinationen inte betygssättas utan studenten får göra ett omprov vid nästa examinationstillfälle.

Utredningen anför vidare att konsekvenserna av återkallelse är svåra att överblicka och kan bli alltför långtgående. Exempelvis om den felaktiga antagningen upptäcks så sent att den fuskande redan har tagit en examen, doktorerar, fått en yrkeslegitimation etc.

Universitetet menar att det alltid ska ske en *proportionalitetsbedömning* i det *enskilda fallet*, vilket kommer att vara avgörande för om en återkallelse kan ske eller inte. Där de negativa konsekvenserna i det enskilda fallet väger över det allmännas intresse kanske ett beslut om återkallelse av betygsbeslut *inte kan* ske och bör överlämnas till domstolarnas rättstillämpning att slutligt avgöra.

Slutsatser

Luleå tekniska universitet anser att det inte finns tillräckliga skäl för att författningsreglera att betyg ska kvarstå även om antagningsbeslutet återkallas. Det bör finnas möjligheter att återkalla ett betygsbeslut och måste avgöras från fall till fall med en proportionalitetsbedömning i fråga om konsekvenser för den enskilde.

Hänsyn bör tas till hur fusket gick till såsom om det var fråga om särskild förslagenhet där betydande summor erlagts till fuskligor för att erhålla ett visst resultat på högskoleprovet. Vidare måste det tas i beaktande var i utbildningen studenten befinner sig och övriga omständigheter av relevans för vilka konsekvenser en betygsåterkallelse får i det enskilda fallet.

Universitetet anser att det finns stöd för att anse att det är fråga om en kedja av beslut vilket kan leda till att ett betygsbeslut i dessa fall kan återkallas med stöd av bestämmelserna i förvaltningslagen, samtidigt som det bör överlåtas till domstolarnas rättstillämpning att avgöra om betygsåterkallelse kan ske.

I detta ärende har rektor Birgitta Bergvall-Kåreborn beslutat, universitetsjurist Marie-Louise Olofsson har föredragit. I den slutliga beredningen har också chefsjurist Jenny Blom deltagit.